מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא אֵיזוֹהִי זְמַנָּהּ שֶׁל רְבִיעָה – מהו הזמן של כל אחד משלושת הזמנים של ירידת הגשמים. הַבְּכִירָה – זמן הרביעה הראשונה בְּשַׁלְשָׁה בחשון, בֵּינוֹנִית – שניה בְּשִׁבְעָה בחשון, אֲפִילָה – אחרונה בְּעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בחשון, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הראשונה בְּשִׁבְעָה בחשון, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר בו הרביעה השניה, וּבְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הרביעה השלישית. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּשִׁבְעָה עָשָׂר, וּבְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בחשון, וּבְראש חוֹדֶשׁ כִּסְלִיו. וְכֵן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין הַיְחִידִים [־תלמידי חכמים שמיוחדים במעשיהם] מַתְעַנִּין על הגשמים, עַד שֶׁנִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלִיו שזהו זמן רביעה שלישית, וביון שעברה היא ועדיין לא ירדו גשמים, מתענים.

הגמרא מביאה את הנפקא מינה לדינא שיש בכל אחד מזמני הרביעיות:

וְאַמְרִינַן עָלָהּ – ואמרנו לפרש ברייתא זו, בְּשִׁלְמָא זמנה של רְבִיעָה רִאשׁוֹנָה עלינו לדעת מתי היא כדי לִישָׁאֵל – להתחיל לשאול ותן טל ומטר בתפילה, וכן זמנה של רביעה שְׁלִישִׁית הרי הוא נפקא מינה כדי לְהִתְעַנּוֹת – שאם עבר זמן רביעה שלישית ולא ירדו גשמים, מתחילים היחידים להתענות, אֶלָּא זמנה של רביעה שְׁנִיָּה לְמַאי – לענין איזה דבר צריך לדעת את זמנה. וְאָמַר רַבִּי זֵירָא, לְנוֹדֵר – שהנודר עד הגשמים כוונתו לאסור על עצמו עד רביעה שניה, כיון שאינה מקדימה ואינה מאחרת.

וְאַמְרִינַן עָלָהּ – ואמרנו על מחלוקת תנאים זו בזמני הרביעיות, כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא – כשיטת מי מהתנאים הולכת ברייתא זו, שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, יש פעמים שֶׁגְּשָׁמִים שֶׁיָּרְדוּ שְׁבָעָה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, אַתָּה מוֹנֶה בָּהֶן רְבִיעָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה – שגשמים אלו נחשבים כשתי רביעיות, כְּמַאן כְּרַבִּי יוֹסֵי, כיון שסובר שזמן רביעה ראשונה הוא בשבעה עשר בחשון, וזמן רביעה שניה הוא בעשרים ושלשה בחשון, וביניהם יש שבעה ימים. וכוונת רבן שמעון בן גמליאל לומר את דבריו לשיטת חכמים, שהרי הוא אמר במשנה שלעולם הנודר 'עד הגשמים' אין צריך כלל שירדו גשמים ודי כשהגיע זמנם, ואף לשיטתם שצריך שירדו ממש, מכל מקום אם ירדו גשמים מרביעה ראשונה עד זמן רביעה שניה יחשב כמו שירדו שתי רביעיות, ויושלם זמן נדרו.

והגמרא הבינה שרבן שמעון בן גמליאל אמר את דינו באופן שאמר 'עד הגשם' כיון שדרך האנשים לומר בלשון זו, ומקשה הגמרא שאם נבונים דברי רבי זירא שהאומר 'עד הגשם' נאסר רק עד 'זמן' רביעה שניה ואין צריך שירדו גשמים אף לשיטת חכמים, אם כן מדוע רבן שמעון בן גמליאל אמר לחכמים שיודו לו שאם ירדו גשמים מזמן רביעה ראשונה עד זמן רביעה שניה, נחשב כאילו ירדה כבר אף רביעה שניה, הרי אין צורך כלל בירידת רביעה שניה, ודי בהגעת זמנה כדי שיושלם זמן נדרו.

מתרצת הגמרא, הַהוּא דְּאָמַר עַד הַגְּשָׁמִים, לעולם נבונים דברי רבי זירא שהאומר 'עד הגשם' אף לשיטת חכמים אינו נאסר אלא עד שיגיע זמן רביעה שניה, ואין צריך שירדו הגשמים, ומה שאמר רבי שמעון בן גמליאל לחכמים הוא באופן שאמר 'עד הגשמים', שהרי בזה סברו חכמים שאסור עד שירדו ממש, ועל זה אמר להם שאם התחילו הגשמים לרדת ברביעה ראשונה והמשיכו עד זמן רביעה שניה, שיהיו נחשבים לשתי רביעיות, ויושלם זמן נדרו.

משנה

התנא דן במשנה בדיני חודש העיבור לענין נדרים, כגון הנודר לשנה בשנה מעוברת, או הנודר עד חודש אדר בשנה מעוברת.

אדם העומד בתחילת השנה ואומר קוֹנָם יַיִן שֶׁאֵינִי טוֹעֵם לַשָּׁנָה, שמשמעותו כמו שאמר 'השנה', אם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, אין אומרים שכוונתו להיאסר רק בשנים עשר חודש כשנה פשוטה, אלא אָסוּר בָּהּ וּבְעִיבּוּרָהּ.

העומד בשנה מעוברת ואוסר על עצמו דבר עַד רֹאשׁ אֲדָר, נאסר עַד רֹאשׁ אֲדָר הָרִאשׁוֹן. ואם אמר עַד סוֹף אֲדָר, נאסר עַד סוֹף אֲדָר הָרִאשׁוֹן, והוא מפני שסתם אדר בלשון בני אדם משמע אדר הראשון, אלא אם כן פירש לשני.

גמרא

מדייקת הגמרא מדין המשנה שבין אם אמר 'ראש' ובין אם אמר 'סוף' כוונתו לחודש אדר הראשון, אַלְמָא סָתָמָא דַּאֲדָר דְּקָאָמַר – שאדם אומר 'אדר' סתם רִאשׁוֹן הוּא, ואם כן לֵימָא מַתְנִיתִין רַבִּי יְהוּדָה הִיא – נאמר שדין המשנה כרבי יהודה. דְּתַנְיָא, נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה לגבי שטרות באדם הרוצה לכתוב שטר, שאם עומד בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן, כּוֹתֵב בפירוש אֲדָר הָרִאשׁוֹן, ואם עומד וכותב בו זמן, בַּאֲדָר שֵׁנִי, כּוֹתֵב אֲדָר סְתָם, כיון שסתם אדר בלשון בני אדם הוא אדר השני, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אם עומד בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן, כּוֹתֵב סְתָם, וּבַאֲדָר שֵׁנִי כּוֹתֵב תְּנֵינָן – שני, משום שסתם אדר בלשון בני אדם הוא אדר הראשון. ומדברי המשנה משמע שנאמרה לשיטתו של רבי יהודה שסתם אדר הוא אדר הראשון.

דוחה הגמרא, אָמַר אַבַּיֵי אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר – לעולם אפשר לומר שדין המשנה כרבי מאיר, ויש לחלק, הָא – מה שאמר רבי מאיר שסתם אדר הוא אדר שני, מדובר באופן דְּיָדַע בשעת נדרו דְּמִעַבְּרָא שַׁתָּא, וכשידע שהשנה מעוברת אזי סתם אדר הוא אדר שני, וְהָא – דין המשנה שנאסר עד אדר ראשון, הוא באופן דְּלָא יָדַע בשעת נדרו שהשנה תתעבר, ולכן כוונתו לאדר המגיע אחר שבט, והוא אדר ראשון.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג מנ"א, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בנוגע להמצב בביהכ"נ שלו והפלוגתא שבין הקשישים והצעירים, הנה מתפקידו של רב ומרא דאתרא להיות על-מפלגתי, והיינו שהנהגתו תהי' באופן כזה שהוא נמצא ממעל להם ובמילא תפקידו לתווך ביניהם ולהביא שלום. וכללות הסדר בזה - כי הפרטים תלוים במהות האנשים תכונת נפשם וכו' - אשר להקשישים צריך לתת ענינים של כבוד ולספק מחסורם בעניני לימוד וכה"ג, והצעירים צריכים לנצל את כחותיהם בענינים הדורשים מרץ ופעולה במעשה, ובמילא שייך להם המשרות הקשורות בזה, ודאי הדבר אשר לפעמים צריך לתת מחלק אחד להשני, היינו מענינים של כבוד גם להצעירים וענינים של פעולה גם להקשישים, אבל אין זה אלא מיעוט, ואופני ההבאה אל הפועל, הנה מהראוי הוא שירבה רעים על העקשנים משני הצדדים שהם ירככו את העקשנות שלהם, ובמילא יהי' יותר נקל אח"כ להביא הדבר לידי גמר טוב, והשי"ת יברך את עמו ואת קהלתו בכלל זה בשלום ויהי' השלום כלי מחזיק ברכה בכל הענינים.

בברכת הצלחה בכהנ"ל.

ומביאה הגמרא ראיה מברייתא לחילוק זה, אם ידע שהשנה מעוברת או שלא ידע, וְהָתַנְיָא – בברייתא (תוספתא פ"ד ה"ו), האומר קונם יין שאני טועם עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַדָר, נאסר עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַדָר הָרִאשׁוֹן, וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת נאסר עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַדָר הַשֵּׁנִי, מדייקת הגמרא, מִכְּלָל – מזה שכתוב בסיפא של הברייתא 'אם היתה שנה מעוברת', משמע דְּרֵישָׁא – של הברייתא לָאו בְּמְעוּבֶּרֶת עֲסָקִינַן – אלא בשאינה מעוברת, ואיך אפשר לומר כן הרי כתוב ברישא 'עד ראש חדש אדר הראשון' שמשמע מלשון זו שגם בתחילת הברייתא מדובר במעוברת, שהרי בשנה שאינה מעוברת אין כלל ראשון ושני, אלא שְׁמַע מִינָּהּ שיש לחלק, הָא – הסיפא שנאסר עד ראש חדש אדר השני, מדובר דְּפַשִׁיטָא לֵיהּ דְּמַעְבְּרָא שַׁתָּא – שידע בשעת נדרו שהשנה מעוברת, וכוונתו לאדר השני, ולכן נאסר עד ראש חודש אדר שני, הָא – הרישא שנאסר עד ראש חדש אדר הראשון, מדובר דְּלָא יָדַע שהשנה מעוברת, וכוונתו לאדר הראשון, ולכן נאסר רק עד ראש חודש אדר ראשון.

משנה

במשנה מובאים שיטות תנאים, שיש אופנים שבהם מפרשים בדברי הנודר אחרת מן המשתמע בפשטות, משום אומד שאומדים כוונתו לכך.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, האומר 'קוֹנָם יַיִן שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁיָּבֹא הַפֶּסַח' אף שמשמעות דבריו שאסר עצמו עד שיצא הפסח, מכל מקום אומדים דעתו שלֹא נִתְכַּוֵּון זֶה אֶלָּא עַד לֵיל פֶּסַח, ולא רצה לאסור על עצמו אלא עַד שֶׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִשְׁתּוֹת יַיִן, [ולא רצה להיאסר ביין בליל הפסח], ולכן אסור רק עד ליל פסח.

ומוסיף רבי יהודה לחדש, שאם אָמַר 'קוֹנָם בָּשָׂר שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁיָּבֹא הַצּוֹם' – יום הכיפורים, אף שמשמעות דבריו שאסר עצמו עד לאחר יום הכיפורים, אֵינוֹ אֶסּוּר אֶלָּא עַד לֵילֵי צוֹם – אינו נאסר אלא עד ערב יום כיפור, כיון שאומדים דעתו שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון זֶה, אֶלָּא עַד שֶׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכוֹל בָּשָׂר, וכיון שנהגו לאכול בשר בסעודת ערב יום כיפור, לא התכוון לאסור עצמו בזה.

רַבִּי יוֹסֵי בְּנוֹ מוסיף על דבריו, שאף אם אוֹמֵר 'קוֹנָם שׁוּם שֶׁאֵינִי טוֹעֵם עַד שֶׁתְּהֵא שַׁבָּת', אף שמשמעות דבריו שאסר על עצמו שום עד לאחר השבת, אֵינוֹ אֶסּוּר אֶלָּא עַד לֵילֵי שַׁבָּת, כיון שאומדים דעתו שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון זֶה אֶלָּא עַד שֶׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכוֹל בְּשׁוּם, וכיון שנהגו לאכול שום בליל שבת לא התכוון לאסור עצמו בזה.

כיון שדיבר התנא בענין מה שאומדים דעת הנודר, מביא התנא דינים נוספים שאומדים בהם את דעתו:

הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ, קוֹנָם שֶׁאֵנִי נֶהֱנֶה לְךָ – ההנאה ממך תיאסר עלי בקונם, ולא אהנה ממך, אִם אֵין אַתְּ בָּא וְנוֹטֵל לְבָנֶיךָ כּוֹר אֶחָד שֶׁל חִטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן. אף שמדבריו משמע שאם לא יטול, יאסר בהנאה ממנו, מכל מקום הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהָפֵר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם, וְיֹאמַר לוֹ בְּלוּם אָמַרְתָּ שאטול דברים אלו אֶלָּא מִפְּנֵי כְּבוֹדִי – שרצית לכבדני בכך שיראו שאני חשוב בעיניך, ועל כן אתה נותן לי מתנה, זֶהוּ כְּבוֹדִי – אתכבד יותר שישמעו שלא רציתי לקבל ממך.

מביאה המשנה דין נוסף:

וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ קוֹנָם שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי – ההנאה ממני תיאסר עליך בקונם, ולא תהנה ממני, אִם אֵין אַתְּ בָּא וְנוֹתֵן לִבְנֵי כּוֹר שֶׁל חִטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן. נחלקו רבי מאיר וחכמים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אֲסוּר עַד שֶׁיִּתֵּן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אַף זֶה – המדיר יָכוֹל לְהָפֵר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם, וְיֹאמַר לוֹ הֲרֵי אֲנִי כְּאִילּוּ נִתְקַבַּלְתִּי, ויהיה מותר להנות ממנו.

דין נוסף:

הָיָה מְסָרֵב [־מפציר] בּוֹ לָשֵׂאת בַּת אֲחוֹתוֹ והיא בת גילו, וְאָמַר קוֹנָם שֶׁהִיא נֶהֱנֵית לִי לְעוֹלָם – הנאתי תיאסר עליה בקונם, ולא תוכל ליהנות ממני לעולם, וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאוֹמֵר קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי לְעוֹלָם, אף שפירש בנדרו כל הנאה הֲרֵי אֵלּוּ מוּתָּרוֹת לָהֶנּוֹת לוֹ בשאר הנאות, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון זֶה אֶלָּא לְשׁוּם אֵישׁוּת – שמוכח הוא שעשה כן משום שלא רצה להנשא להם, ולא התכוון לאסור אותם בשאר הנאות.

דין נוסף:

הָיָה מְסָרֵב בַּחֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, אָמַר קוֹנָם לְבֵיתְךָ שֶׁאֵנִי נִכְנָם – ביתך יאסר עלי בקונם, שלא אוכל להיכנס אליו, טִיפַּת צוֹנֵן שֶׁאֵנִי טוֹעֵם לְךָ – ואף תיפת צונן ממך תיאסר עלי בקונם, ולא אוכל לשתות ממך. אף שפירש בנדרו שאוסר על עצמו להכנס לבית ולטעום טיפת צונן, מוּתָּר לְיַכְּנֵם לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ צוֹנֵן, כיון שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון זֶה בנדרו אֶלָּא לְשׁוּם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה – שמוכח שכיון שהפציר בו שיאכל אצלו, נדר כן, ולא התכוון לאסור על עצמו להכנס לביתו ולטעום טיפת צונן, אלא רק לאכול ולשתות אצלו.

הדרן עלך קונם יין

אגרות קודש

ב"ה, י"ג מנחם אב, ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

... על כל אחד ואחד מאתנו, הן באה"ק ת"ו והן אלו שבחו"ל, לדעת האמת הברורה אשר השתתפותו אליבא דנפשי' בעניני כ"ק מו"ח אדמו"ר כמאז כן עתה, הנה כמו שבעת היותו בעלמא דין הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר עומד ומשמש להשפיע להמשתתפים הם וב"ב בהמצטרך להם בגו"ר, הרי גם עתה, כמנהג רועי ישראל הנאמנים, עומד ומשמש במרום להשפיע להמשתתפים בעניניו להם וב"ב בגו"ר, ועוד יותר מבחייהו, כמובא בזהר ונתבאר באגה"ק לרבנו הזקן סי' כ"ז וביאורו,

והשפעות אלו שהוא מעורר הנה אינן רק המשכורת בעד העבודה כרשום בצ"ק מהמוסד המתאים, אלא עיקרה היא בבני וחיי ובריאות הנכונה, ושהמזוני יהי' בברכה וכו'. והאריכות אך למותר.

בברכת הצלחה בעבדתו בקדש ובעניניו הפר[טיי]ם.